

Pesonen, Pertti; Sankiaho, Risto ja Borg, Sami (1993): *Vaalikansan äänivalta. Tutkimus eduskuntavaaleista ja valitsijakunnasta Suomen poliittisessa järjestelmässä*. WSOY, Juva, 568 s.

Julkisuudessa politiikan tutkijat ovat tavan takaa huolestuneita milloin »kansan» poliittisesta vieraantumisesta, milloin poliitikkojen vieraantumisesta »kansasta». Kukaan ei kuitenkaan kannu huolta politiikan tutkijoiden vieraantumisesta. Mieleen tulevat juuri käydyt presidentinvaalit ja politiikan tutkijoiden kommentit niistä. Tutkijoiden avuttomuuden löi laudalta ainoastaan poliittisten toimittajien ammattitaidottomuus.

Kaikki Suomen politiikan tutkijat voivat kuitenkin edelleenkin nukkua yönsä rauhassa, sillä mitään oleellista muutosta ei poliittisessä kulttuurissamme tapahtunut (vielä) näissäkään vaaleissa. Tämä on varmasti monelle huojentavaa koska, muutoksen erittelyyn ei ainakaan nykyinen vaalitutkimus anna avaimia. Teorioitaan ja näkökulmitaan se on säilynyt samankaltaisena aina 1960-luvulta asti mikäli juuri ennen presidentinva-

leja ilmestymään ajoitetun Vaalikansan äänivaltaan on uskominen.

Teoksessa on käsitelty lähestulkoon teutoonisella perusteellisuudella kaikki mahdolliset äänestämiseen liittyvät tekijät, jotka suinkin ovat kvantifioitavissa, mitattavissa ja rotatoitavissa. Näitä ovat muun muassa äänisiirtymät, ehdokas- ja puoluevalinta, äänestysaktiivisuus, luokkasamastuminen, yhteiskunnalliset ristiriidat, arvot ja asenteet, poliittinen kiinnostus ja tietämys, poliittinen osallistuminen, vaalikampanja, äänestyspäätösten syntyminen, politiikan arviointi, suhteet ryhmiin ja instituutioihin...

Tutkimus sisältää kuitenkin huomattavan vähän sellaisia johtopäätöksiä, jotka »avartaisivat suomalaisen kansanvallan tuntemusta», kuten takakannen mainosteksti lupaa. Tämä tietenkin pätee useimpiin muihinkin valtiopöytätoimien tutkimusprojekteihin, myös sellaisiin joissa itse olen ollut mukana, mutta ihmetystä herättää kuitenkin tutkimusten julkaiseminen yli 500-sivuisena tiiliskivenä. Teos painaa lähes kilon (noin 945 g), eli äänestyskäyttäytyminen on painoarvoltaan samaa luokkaa kuin suomalainen seksi (ks. Sosiologia 4/93). Olisi ollut huomattavasti hyödyllisempää julkaista kirjan luvut erillisinä artikkeleina. Karsiminen ja suodattaminen olisi ollut hyväksi. Samalla työkseen tämälantapaisia tutkimustuloksia lukemaan joutuva olisi toivon mukaan säästynyt vanhahtavalta ja väkinäiseltä peräkammarihumorilta: »kansa äänestää, kansa jäsenyy, kansa osallistuu, kansaa kositaan, kansa valitsee, kansa vallitsee».

Vaikka teos toimii oivana vaalitutkimuksen käsikirjana, toivottavasti kukaan ei erehdy luulemaan, että se soveltuisi tenttivaatimuksiin. Sellaiseksi se on aivan liian täynnä empiiristä triviaa. Voidaan kysyä onko teoksen lukeminen ja sen käsittelemistä aiheesta kokonaiskuvan muodostaminen edes inhimillisesti mahdollista lukujen loppuun sijoitetuista sinänsä käytännöllisistä tiivistelmistä huolimatta.

Nyt tämän kaiken toimeliaisuuden tulokset jäänevät melko ylimalkaisesti huomioiduksi. Kun itse aineisto vanhenee koko ajan, tutkimus pikemminkin hämärtää kuin avartaa kansalaisten poliittisen asennoitumisen ja käyttäytymisen tuntemusta, koska tulosten liittäminen laajempiin yhteiskunnallisiin yhteyksiin, teoriaan ja julkiseen keskusteluun puuttuu lähes tyystin. Vaikka mittaaminen, faktorointi ja taulukointi ansaitsee pedanttisuudessaan mitalin, itse kysymyksenasettelut ja tulkinnot ovat äärimmäisen rituaalittaisia ja kliseisiä. Seurauksena on, että tulokset eivät juuri vakuuta eivätkä puhuttele.

Esimerkit valaisevat asiaa tarkemmin: poliittisten tavoitteiden yksi ulottuvuus saa nimen »sosiaalinen moraalii» sillä perusteella, että faktorilla latautuvat väittämät »Ydinvoimasta on luovuttava» ja »Kaikki pornografia on kiellettävä». »Tutkimusten mukaan ydinvoiman vastaisuuden perustelut ovat olleet enemmän moraalisia kuin teknis-taloudellisia» (s.136). Seuraavalla sivulla puhutaankin »sosiaalisen moraalii» sijasta jo »poliittisesta moraalista». Tarkasteltaessa tavoitefaktoroinnin ulottuvuuksien yhteyksiä taustamuuttujiin havaitaan, että

sukupuoli on yhteydessä poliittiseen moraaliiin. Siis johdopäätös: »naiset moralisoivat, miehet ovat pragmaattisia». Kun melkein jokainen sukukypsä kansalainen jo nykyään käsittää, että toinen »sosiaalisen moraalien» faktorilla latautunut väittäjä (kysymys pornografiasta) sisältää fundamentaalisen kysymyksen naisten ja miesten välisestä vallankäytöstä, ei kai ole yllättävää, että sukupuolen ja faktoriolottuvuuden välillä on yhteys.

Kuluneita ja kiistanalaisia käsitteitä kuten »postmaterialismi» ja »vieraantuminen» toistetaan paikka paikoin täysin ulkokohtaisesti ja kömpelösti. Muutkin yksityiskohdat paljastavat, etteivät tutkijat ole oikein ajassa kiinni. Kirjassa puhutaan vanhahtavasti mustalaisista, naisasialiikkeestä ja luonnonsuojelijoista. Ympäristönsuojelijat ja feministit, puhumattakaan romaneista eivät nähtävästi ole vielä ehtineet Tampereelle asti (»Bemari-jupit» kuitenkin ovat [s. 520]). Tutkijoiden syyttämisen poliittisesta epäkorrektiudesta olisikin tämän vuoksi epäoikeudenmukaista. Mitään tulee ageismiin, teoksen ote on toisinaan ristiriitainen: siinä missä Sami Borg kirjoittaa puhuttelevasti nuorten poliittisen kiinnostuksen puutteesta, toisaalla arvellaan ensimmäiseksi harrastus- ja kilpailutoiminnan olevan nuorten (tutkimuksessa 18-30 -vuotiaat) äänestämisen esteenä. Nämä toiminnot kyllä Tilastokeskuksen vapaa-aikatutkimuksen mukaan kuvaavat tätä nykyä kuitenkin pikemminkin kymmenvuotiaiden kuin esimerkiksi 24-vuotiaiden ajankäyttöä.

Tutkimustulosten yksityiskohtaista erittelyä ja kommentointia tärkeämpää on kuitenkin mielestäni kysyä, mikä on tämäntyyppisen tutkimustoiminnan merkitys politiikan tutkimuksen kehittymiselle ylipäätään. Kysymys on ajankohtainen, sillä nykyinen tiedepoliittinen suuntaus tähtää myös yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen järjestämiseen suurten, mielellään 'kansainvälisten' projektien ympärille. Tulosvastuu tulee käytännössä vieämään kohti entistä tiukempaa johtajavaltaisuutta, entistä jäykempiä hierarkioita, entistä yksipuolisempaa tutkimustyöhön rekrytointia.

Kun nyt vaalitutkimuksen parissa on isällisessä ohjauksessa vihdoin viimein syntynyt jälkikasvu, soisi tutkijakoulutuksesta vastaavien kiinnostävän enemmän huomiota siihen, että alalle rekrytoitaisiin ihmisiä, jotka edes jollakin tasolla omistautuisivat tieteenalan sisällölliselle kehittämiselle menetelmien rituaalisten noudattamisen sijaan. Onko kukaan pannut merkille, että alalle aivan viime vuosina rekrytoidut nuoret tutkijanalut muistuttavat professoreitaan paitsi tutkimussuuntautumiseltaan, myös useimmiten sukupuoleltaan? Vaalitutkimuksen perinteen arvovaltaisuutta kuvaa Vaalikansan äänivallan lähdeluettelo (yhteensä 238 julkaisua), josta löytyy vain 14 naisen nimeä; suunnilleen samassa suhteessa kuin naisia on viime vuodet ollut valtio-opin opettaja- ja tutkijavirkojen haltijoina. Suomessa valtio-oppi on miesvaltaisin yhteiskuntatiede ja vaalitutkimus sen kirkkain kruunu: millään valtio-opin laitoksella ei tietääkseni työskentele ainuttakaan naispuolista vaalitutkijaa.

Vaalikansan äänivalta -tutkimus kokonaisuudessaan liittyy siihen suomalaisen valtio-opin perinteeseen, joka

on ollut kohtuullisen tunnettua myös kansainvälisesti. Vaalitutkimus on käytännössä merkinnyt yhteistyötä numeroiden ja tilastomateriaalin vaihtamisessa, panos ajatusten vaihdossa tai teorian kehittämisessä lienee ollut huomattavasti vaatimattomampi. Mikäli mikään ei muutu, suomalaisen politiikan tutkimuksen antina tulee jatkossakin olemaan raakadatan tuottaminen ja taulukkotehtäily. (»Bulkkitavaraa», sanoisi nuorsuomalainen.) Tätä kautta toki muutamat yksilöt pääsevät kansainvälisiin tutkimusprojekteihin ja saavat kipeästi kaivattuja meriittejä. Niillä ratsastamalla kuitenkin loppujen lopuksi tyhennetään pääasiassa suomalaiset rahoituslähteet.

Tätä nykyä vaaleja riittää lähes joka vuodelle. Mitä järkeä on vuosi vuodelta tuhlatu akateemisen tutkimuksen voimavaroja työlääseen, aikaavievään ja kalliiseen äänestyskäyttäytymis- ja vaalikampanjaseurantaan kun kuitenkin joudutaan päättämään toteamukseen poliittisen kulttuurin alituisesta muutostilasta. Itse panen toivoni vaalitutkimuskarjan äänivaltaan, sen kasvavaan välinpitämättömyyteen ja haluttomuuteen tehdä selkoa poliittisesta asennoitumisesta ja käyttäytymisestä kaiken maailman kyselijöille, jotka panevat heidän ajatuksensa ja huolenaiheensa yhtä insensitiivisesti halki, poikki ja pinoo kuten Pesonen, Sänkiäho, Borg ja kumppanit.

JOHANNA JÄÄSAARI